

**PRILOZI O SERIJSKIM PUBLIKACIJAMA U *VJESNIKU*
BIBLIOTEKARA HRVATSKE 1(1950). – 49(2006).**

CONTRIBUTIONS ON SERIALS IN *VJESNIK BIBLIOTEKARA HRVATSKE*
1(1950) – 49(2006)

Tatijana Petrić
Znanstvena knjižnica u Zadru
tatijana.petric@zkd.hr

UDK / UDC 050:02VBH
Istraživanje / Research paper
Primljeno / Received: 31. 7. 2007.

Sažetak

Rad se bavi kvantitativnom i kvalitativnom analizom priloga o serijskim publikacijama objavljenim u časopisu *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* od godišta 1(1950). do 49(2006).

Istraživanje je imalo za cilj ispitati koliko se pisalo o problemima vezanim uz serijske publikacije i o kojim temama se pisalo te kolika je uloga *Vjesnika* kao posrednika u rješavanju problematike obrade i poslovanja sa serijskim publikacijama.

Radi velikoga raspona godišta *Vjesnika*, u svrhu lakše analize i prikaza rezultata, vrijeme u kojem je objavljivan časopis podijeljeno je u tri razdoblja. Metodom analize sadržaja priloga (članaka i prikaza), utvrđene su osnovne zastupljene teme. Pri sadržajnoj analizi članaka korištena je klasifikacija u kojoj su odabrane teme iz klasifikacijske sheme K. Järvelina i P. Vakkarija iz 1993. nadopunjene temama koje u svojim radovima navode J. Szilvassy i Thomas E. Nisonger. Tematske su cjeline prikaza oblikovane prema vrsti prikazivane građe.

Brojčani rezultati istraženih priloga o serijskim publikacijama navode na zaključak da se o problematici vezanoj uz serijske publikacije malo pisalo. Analiza sadržaja priloga daje uvid u teme o kojima se pisalo i one koje su ostale neobrađene.

Ključne riječi: periodičke publikacije, serijske publikacije, neomeđena građa, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*

Summary

This paper deals with the quantitative and qualitative analysis of the contributions on serials published in the librarian journal *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* volume 1(1950) until 49(2006).

The aim of the research was to show how much was written about the problems regarding serials, what topics were analyzed, and what was the role of *Vjesnik* as a medium in solving problems related to serials.

Considering the great range of volumes of *Vjesnik*, and with the aim to simplify the analysis and the presentation of the results, the journal is divided into three periods. By analysing the subject matter of the contributions, which were divided in articles and reviews, the basic topics of the contributions were determined. For the classification of the subject matter of articles, a certain type of classification was used in which the chosen topics from the K. Järvelina and P. Vakkarija classification scheme (published in 1993) were supplemented with the topics listed in the works of J. Szilvassyja and Thomas E. Nisongera. The subject matter of reviews is formed according to the type of material about which it informs.

Numeric data of researched contributions about serials, lead to the conclusion that not much has been written about the problems regarding serials. The analysis of the contents of contributions gives an insight into topics covered, and into those which were left untouched.

Keywords: periodical publication, serials, continuing resources, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*

Uvod

Priroda je serijskih publikacija kompleksna i podložna stalnim promjenama, što se očituje u definiciji ove vrste građe, identifikaciji i kataložnoj obradi, te u organizaciji poslovanja s ovom vrstom građe u knjižnicama. Stoga je važno ustanoviti koliko se pisalo o teorijskim i praktičnim pitanjima i problemima vezanim uza serijske publikacije. O kojim problemima i temama se pisalo, a o kojima nije? Jesu li ti napisi imali utjecaj na rješavanje problema vezanih uz navedenu prirodu serijskih publikacija?

Vjesnik bibliotekara Hrvatske izlazi od 1950. godine, donoseći informacije o najnovijim postignućima iz područja knjižničarstva u Hrvatskoj i u svijetu. Od godišta 46(2003) *Vjesnik* izlazi usporedo i u elektroničkom izdanju, što ga čini vidljivijim i dostupnijim mogućim čitateljima.¹ Budući da se afirmirao i održao kao jedini značajan znanstveno-stručni časopis iz područja knjižničarstva u Hrvatskoj, važno je istražiti koliki je doprinos *Vjesnika* u objavljivanju informacija o serijskim publikacijama.

Analiza sadržaja priloga u *Vjesniku* koji se svojim sadržajem odnose na serijske publikacije, poslužit će da dokaže ili opovrgne početnu hipotezu: da je *Vjesnik* obavio svoju ulogu u prijenosu informacija o serijskim publikacijama do korisnika.

1. Ciljevi i metodologija istraživanja

Ciljevi ovog istraživanja jesu:

¹ Katić, T. ; Z. Penava: Uključivanje nacionalno orijentiranih časopisa u časopisnu elitu međunarodnog značenja ili što znanstvena periferija može ponuditi metropoli. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 48, 2(2005), 72.

- a) Ustanoviti broj priloga koji se odnose na serijske publikacije, vrstu tih priloga, i učestalost objavljivanja u razdoblju od godišta 1(1950) do 49(2006). Prilozi su podijeljeni na članke i prikaze u skladu s istom podjelom u *Vjesniku* koji su ujedno jedinice analize. Kako se kategorizacija članaka ističe tek od godišta 42(1999), kategorija članaka analizirat će se za razdoblje od 1999. nadalje;
- b) klasifikacijom odrediti osnovne teme i podteme zastupljene u prilogima i
- c) utvrditi koje su teme i podteme ostale neobrađene.

Osnovna metoda korištena u istraživanju je analiza sadržaja članaka i prikaza iz navedenog uzorka. Kvantitativnom će se analizom ispitati broj priloga, tj. članaka i prikaza te kategoriziranih članaka, dok će se kvalitativnom analizom interpretirati teme i podteme članaka i prikaza.

Čitavo razdoblje objavljivanja *Vjesnika* će se, radi lakšeg praćenja zastupljenosti priloga, kronološki podijeliti na 3 razdoblja:

- I. razdoblje (od godišta 1(1950) – 20(1974)),
- II. razdoblje (21(1975) – 40(1997)),
- III. razdoblje (41(1998) – 49(2006)).

Pri klasifikaciji tema i podtema u člancima rukovodila sam se klasifikacijskom shemom autora K. Järvelina i P. Vakkarija koja je objavljena 1993. u studiji *International library and information science research: a comparison of national trends* koju su za IFLA-inu Komisiju za knjižničnu teoriju i istraživanje izradili Maxine K. Rocheste i Pertti Vakkari. Navedena klasifikacija predložena je za korištenje pri analizi sadržaja članaka iz područja knjižničarstva i informacijskih znanosti.² Kako se ova klasifikacija tema i podtema pokazala nedostatnom, a sami autori Järvelin i Vakkarij ukazuju da klasifikacija nije gotova i definitivna,³ nadopunjena je temama iz radova J. Szilvassyja i Thomas E. Nisongera koji u tekstovima o izgradnji zbirki serijskih publikacija upotrebljavaju određene tematske cjeline.⁴ Potreba za nadogradnjom tema proizašla je iz kompleksnosti i specifičnosti serijskih publikacija, a o tim problemima pisalo se u *Vjesniku*.

Klasifikacija tema i podtema u člancima koje će se koristi za potrebe ovog rada:

² Järvelin, Kalervo; Pertti Vakkari. (1993). Appendix 1: The evolution of library nad information science 1965-1985 : A content analysis of journal articles. // *International library and information science research : a comparison of national trends*. Section on Library Theory and Research. The Hague : International Federation of Library Associations and Institutions, 2003. Str. 27-28. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VII/s24/pub/iflapr-82-e.pdf>.

³ Rochester, Maxine K.; Pertti Vakkari. *International library and information science research : a comparison of national trends*. Section on Library Theory and Research. The Hague : International Federation of Library Associations and Institutions, 2003. Str. 6. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VII/s24/pub/iflapr-82-e.pdf>.

⁴ Szilvassy, J. *Basic serial management handbook*. München <et.al.> : K. G. Saur, 1996. Str. 2-10, 13-71; i Nisonger, Thomas E. *Management of serial in libraries*. Englewood : Libraries unlimited, 1998. Str. 1-16, 215-266.

- 1.⁵ *Knjižničarstvo*,
2. *Povijest serijskih publikacija*
3. *Knjižnično-informacijske službe*
 - 3.1. Posudba
 - 3.2. Međuknjižnična posudba
4. *Pohranjivanje i pretraživanje informacija*
 - 4.1. bibliografije
 - 4.2. katalozi
 - 4.3. katalogizacija
5. *Traženje informacija*
 - 5.1 Knjižnične usluge i korištenje informacija
 - 5.2. Istraživanje korisnika informacija
6. *Znanstvene i profesionalne komunikacije*
 - 6.1. znanstveno i profesionalno izdavaštvo
 - 6.2. citatne analize i referiranje u bazama podataka
7. *Priroda serijskih publikacija*
8. *Poslovanje sa serijskim publikacijama*
 - 8.1 nabava
 - 8.2 kontinuirana
 - 8.3 zaštita serijskih publikacija.

Tematske cjeline prikaza klasificirane su prema vrsti građe o kojoj su informirani. Prikazivani su: časopisi, bibliografije, monografije o serijskim publikacijama i katalozi o serijskim publikacijama.

Ukoliko je neki članak obrađivao dvije teme, odabirala se jedna tema kao glavna. Teme i podteme članaka utvrđivale su se čitanjem cijelih članaka, a ne samo pregledom naslova, ključnih riječi i sažetaka.

2. Rezultati istraživanja – brožani pokazatelji

2.1. Vrsta i broj priloga

U analiziranom razdoblju od 49 godišta, u *Vjesniku* je objavljeno ukupno 2.666 priloga. Od toga, 124 priloga obrađuju tematiku serijskih publikacija, što je 4,7 posto od ukupnog broja priloga. Od tih 124 priloga, 61 je članak (2,3 posto od ukupnog broja priloga), a 63 prikaza (2,4 posto od ukupnog broja priloga).

2.2. Kronološka podjela *Vjesnika* i učestalost objavljivanja priloga

Vrijeme izlaženja časopisa podijeljeno je na tri razdoblja u svrhu lakšeg praćenja zastupljenosti vrste i broja priloga te tematskih cjelina. Zastupljenost priloga (članaka i prikaza) o serijskim publikacijama prema razdobljima prikazana je u Tablici 1.

⁵ Brožane oznake ispred tema i podtema ne označavaju brožani niz, nego su kodne oznake koje će se koristiti u Tablici 2. *Zastupljenost tema i podtema u člancima po razdobljima.*

Tablica 1. Broj priloga o serijskim publikacijama prema razdobljima

	Ukupan broj priloga	Broj članaka	Broj prikaza
I. razdoblje	51	14	37
II. razdoblje	35	20	15
III. razdoblje	38	27	11
<i>Ukupno</i>	124	61	63

U 9 (19 posto) od ukupno 49 godišta *Vjesnika* nije pronađen niti jedan prilog o serijskim publikacijama. To su po četiri godišta u I. razdoblju (6(1960), 7(1961), 17(1971) i 20(1974)), i u II. razdoblju (22(1976), 26(1982), 33(1990), 34(1991)), te jedno u III. razdoblju 44(2001).

U III. razdoblju bilježi se porast broja članaka kao i brojeva godišta *Vjesnika* u kojima su objavljivani prilozi o serijskim publikacijama. Od god. 42(1999) počelo je isticanje kategorizacije članaka. U navedenom razdoblju objavljeno je 28 članaka od čega 25 u sljedećim kategorijama: pozvani rad (2), izvorni znanstveni rad (1), preuzeti rad (1), pregledni rad (3), istraživanje (9) i stručni rad (9).

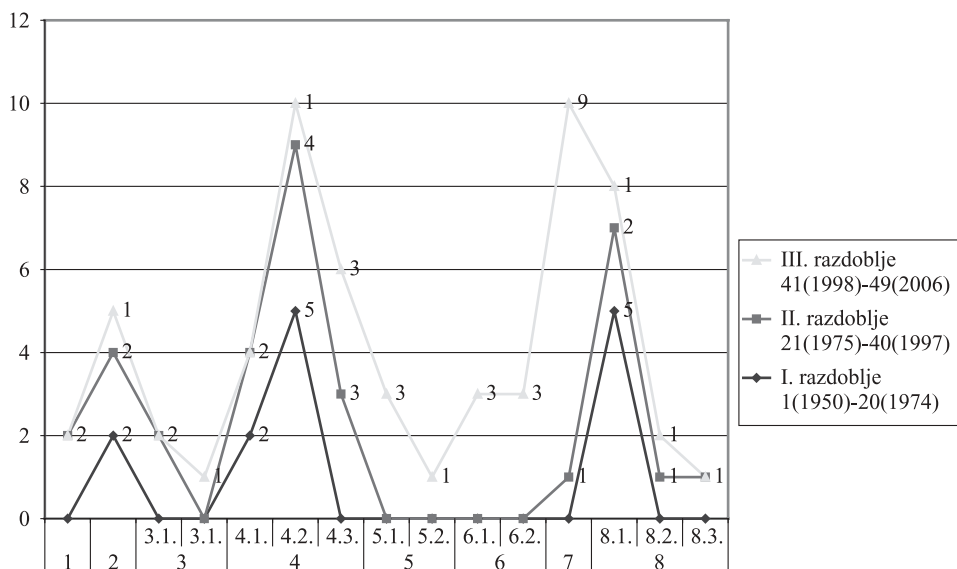
Iz navedenih podataka vidljivo je da u I. razdoblju ima najmanje objavljenih članaka, a najviše prikaza; u II. razdoblje je ravnopravniji omjer članaka i prikaza, dok u III. razdoblju bilježimo znatan porast broja članaka u odnosu na broj prikaza, te povećan broj članaka općenito u odnosu na prethodna dva razdoblja.

2.3. Brojčana zastupljenost tema i podtema u člancima

Svrstavanjem pojedinih članaka u određene teme i podteme, utvrđena je i zastupljenost tema i podtema u pojedinim razdobljima. Broj članaka koji obrađuju neku temu ili podtemu, prema razdobljima, prikazan je u Tablici 2 i Grafikonu 1.

Tablica 2. Zastupljenost tema i podtema u člancima po razdobljima

	1		3		4			5		6		7	8			Ukupno
		2	3.1	3.2	4.1	4.2	4.3	5.1	5.2	6.1	6.2.		8.1.	8.2.	8.3.	
I. razdoblje		2			2	5							5			14
II. razdoblje	2	2	2		2	4	3					1	2	1	1	20
III. razdoblje		1		1		1	3	3	1	3	3	9	1	1		27
Ukupno	2	5	2	1	4	10	6	3	1	3	3	10	8	2	1	61

Grafikon 1. Zastupljenost tema i podtema u člancima po razdobljima

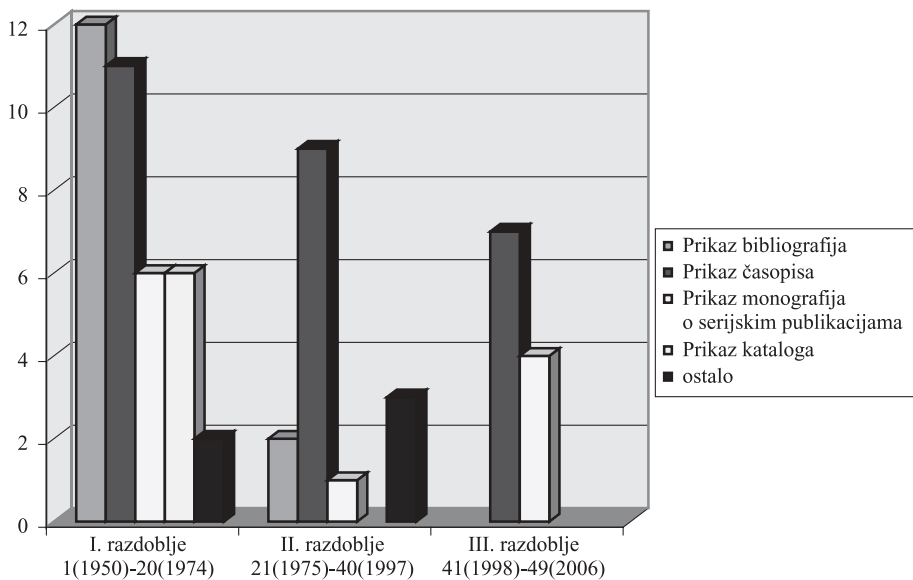
2.4. Brojčana zastupljenost tema u prilogima

Prikazi su razvrstani prema vrsti prikazane građe.⁶ Broj prikaza pojedinih vrsta građe, prema razdobljima, prikazan je u Tablici 3 i u Grafikonu 2.

Tablica 3. Zastupljenost vrsta prikaza po razdobljima

	Prikaz bibliografija	Prikaz časopisa	Prikaz monografija o serijskim publikacijama	Prikaz kataloga	ostalo	Ukupno
I. razdoblje	12	11	6	6	2	37
II. razdoblje	2	9	1		3	15
III. razdoblje		7	4			11
Ukupno	14	27	11	6	5	63

⁶ U skupinu ostalo svrstana je građa koja se nije mogla klasificirati prema vrsti građe o kojoj informira. Ti prikazi su uvršteni u ovu analizu jer su se bavili tematikom serijskih publikacija, a to su prikazi izložbi, seminara i događaja koji su obrađivali temu serijskih publikacija.

Grafikon 2. Zastupljenost vrsta prikaza po razdobljima

3. Analiza sadržaja članaka

U ovom poglavlju iznose se i interpretiraju najvažniji motivi i problemi o kojima se pisalo u okviru pojedinih tematskih cjelina.

3.1. Knjižničarstvo

O knjižničarskoj djelatnosti i njenoj zastupljenosti u mjesnom tisku pisalo se u dva članka, koji su analizom sadržaja mjesnog tiska (novina) prikazali slabu zastupljenost knjižničarske problematike u mjesnom tisku.

3.2. Povijest serijskih publikacija

U ovoj tematskoj cjelini članci se bave poviješću časopisa i novina. Opisana je povijest knjižničarskih časopisa i povijesni pregled izdavanja serijskih publikacija na području Hrvatske u određenom razdoblju. Povijesni pregled izdavanja i razvoja novina prikazan je u posebnim člancima.

Samo jedan članak koji se bavi ovom tematikom daje povijesni pregled časopisa i novina za određeno razdoblje na području Hrvatske.

3.3. Knjižnično-informacijske službe

Ova tematska cjelina obrađuje dvije pod teme: posudbu i međuknjižničnu posudbu.⁷

⁷ U pogledu ostalih pod tema koje sadrži ova tematska cjelina: izgradnja zbirke, istraživanje fonda, administracija, obrazovanje korisnika, automatizacija knjižnica, mišljenja sam da se naziv

Podtemom posudba bavila su se dva članka od koji jedan opisuje način posudbe časopisa u čitaonici, a drugi ukazuje na mogućnosti posudbe serijskih publikacija izvan knjižnice. Posudbu časopisa izvan knjižnice omogućilo je automatizirano poslovanje posudbe u knjižničnom programu MEDVED.

Jedan članak ističe važnost međuknjižnične posudbe radi nabave i osiguranja pristupa informacijama svojim korisnicima.

3.4. Pohranjivanje i pretraživanje informacija

Tematska cjelina Pohranjivanje i pristup informacijama zastupljena je s podtemama: bibliografije, katalozi i katalogizacija.

U podtemi bibliografije raspravljalo se o pojedinim bibliografijama i pravilima za izradu popisa periodičkih publikacija, tj. o nepravilnostima postojećih popisa i uopće o nedostatku pouzdanih popisa periodičkih publikacija. U III. razdoblju ne pojavljuju se članci koji se bave navedenom problematikom pa se može zaključiti da je utjecaj informacijskih tehnologija i pojava serijske publikacije na novom mediju – elektronički časopis, promijenio potrebe korisnika za tiskanom bibliografijama, a time i pisanje članaka o navedenim problemima.

Članci koji se bave problemom kataloga ističu potrebu za izradom dviju vrsta kataloga: abecednih kataloga periodičkih izdanja u svakoj knjižnici, i potrebu za stvaranjem centralnog kataloga stranih knjiga i časopisa na području tadašnje Jugoslavije. Članci koji izvještavaju o Centralnom katalogu u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici prikazuju centralni katalog periodičkih publikacija, način na koji se izrađivao, mjerila za izbor građe koja je ulazila u centralni katalog. U ovom razdoblju riječ je o katalozima na kataložnim listićima.

Članci objavljeni u II. razdoblju ističu potrebu za izradom centralnih kataloga koji su u tom razdoblju potpomognuti razvojem novih tehnologija, a koji su nužni u radu informativne službe, međuknjižnične razmjene te koordinirane nabave.⁸

Članak koji se bavio analizom nastajanja centralnih kataloga, njihovom funkcijom, tj. koliko su informacija mogli pružiti, koliko su bili upotrebljivi u koordiniranoj nabavi, dolazi do zaključka da u Hrvatskoj u to vrijeme nema jedinstvenog izvora za znanstvenika koji traži informacije i očekuje odgovarajuće podatke. Autori članaka o skupnim katalozima koji upućuju na prednosti centralnih kataloga i postupka kooperativne katalogizacije, upozoravaju na sve ostale prednosti centralizirane katalogizacije⁹ i centralnih kataloga, a jedna od njih je podizanje stručne razine kataloga u knjižnicama.

knjižnično informacijske službe odnose na strogo knjižničnu usmjerenost, tj. informacije iz knjižničnog fonda, izgradnja zbirke knjižnice, poučavanje korisnika za korištenje knjižnice i sl. Ova se tematska cjelina po opsegu razlikuje od tematske cjeline Traženje informacija.

⁸ Centralni katalog periodičkih publikacija koji je izrađivan na konvencionalni način nije donosio dovoljno podataka, novi Centralni katalog znanstvene i stručne periodike koji je strojno čitljiv, osim stranih uključuje i domaće periodičke publikacije.

⁹ Autor ovdje misli na izradu kataložnih listića na jednom mjestu, a onda njihovo raspačavanje u ostale knjižnice; suprotno od onoga što danas smatramo pod kooperativnom katalogizacijom za izradu skupnih kataloga.

Uočava se razvojni put kataloga od abecednog kataloga periodičkih publikacija, preko skupnog kataloga stranih knjiga i periodike i skupnog kataloga znanstvene i stručne periodike do krajnjeg cilja: Skupnog kataloga serijskih publikacija na nacionalnoj razini.

U II. razdoblju objavljena su tri članka koji se bave problemima katalogizacije. U tom razdoblju tiskana su dva važna međunarodna standarda: *Međunarodni standardni bibliografski opis periodičkih publikacija i nizova publikacija – ISBD(S)*, 1978. godine; i *Međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe – ISBD(NBM)*, 1981. Navedeni standardi doprinijeli su standardizaciji kataložnih zapisa.

Rješavanje problema katalogizacije započinje raspravom o kataložnom opisu tiskanih novina i onih na mirkoofilmu. Navodi se da mirkooblik treba katalogizirati prema standardima i pravilima. Upozorava se na posebne značajke novina, zbog kojih ih neki smatraju posebnom vrstom građe, koja stvara određene probleme pri katalogizaciji.

Autori su opisali iskustva i praksu katalogizacije stranih serijskih publikacija te upotrebu internih pravila knjižnice u postupku izrade kataložnih zapisa stranih serijskih publikacija. Problematika unosa podataka kroz kataložnu obradu i pretraživanje podataka, razmatrana je kroz odnos ISBD(S) i UNIMARC-a te njihove implementacije u strojno čitljiv medij. Ovaj članak nas upućuje da je u tijeku automatizacija poslovanja sa serijskim publikacijama.

Članak koji raspravlja o problemima katalogizacije neomeđene građe, detaljno raspravlja o novom nazivlju, normi i načinu kako katalogizirati neomeđenu građu. Autori se bave problematikom obrade mjesno dostupne elektroničke građe i ukazuju na specifičnosti serijskih publikacija na ovom mediju (CD-ROM-u). Zadnji članak iz ove skupine analizira načine organizacije i pristupa elektroničkim časopisima i donosi rezultate istraživanja.

Analiza po kronološkoj podijeljenosti *Vjesnika* pokazuje da se u I. i II. razdoblju više pisalo o bibliografijama serijskih publikacija, pojedinačnim i skupnim katalozima, dok se u III. razdoblju više pisalo o problemu katalogizacije serijskih publikacija koje su pod utjecajem novih informacijskih tehnologija. Nakon II. razdoblja i postupka automatizacije poslovanja sa serijskim publikacijama, više nema potrebe pisati o problemima kataloga kao ni o bibliografiji. Vidjeti Grafikon 1.

3.5. Traženje informacija

Ova tematska cjelina sastoji se od dvije podteme: knjižnične usluge i korištenje informacija te istraživanje korisnika informacija.¹⁰

¹⁰ Ova tematska cjelina sa svim svojim podtemama kako je navode Järvelin i Vakkarij ima šire okvire od knjižnične usmjerenosti jer se ne misli isključivo na knjižnične informacije, a time i fond knjižnice. Dakle, to su sve vrste informacije koje možemo pružiti korisniku, tada je to knjižnična usluga, izvori i pristup informacijama koje možemo pružiti, koristi li se prostor knjižnice za pristup takvim informacijama, tko su korisnici tih informacija.

Ubrzo nakon postavljanja prvih uvjeta za osiguranje pristupa elektroničkim časopisima pojavljuje se članak koji ukazuje na zadaću knjižničara da korisniku osigura dostupnost časopisa bez obzira na medij/oblik u kojem izlaze, tj. da korisniku osigura pristup elektroničkim časopisima. Na temelju tematskih zahtjeva korisnika, istražena je korištenost članaka iz hrvatskih ekonomskih časopisa koji se nalaze u zbirci Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. U oba članka obavljena je analiza korištenja i prihvaćanja elektroničkih časopisa.

Istraživanje korisnika zastupljeno je jednim člankom koji se bavio analizom korisnika elektroničkih časopisa. Istraživanje je donijelo rezultate o tome tko su korisnici prema spolu, znanstvenom statusu, koriste li elektroničke časopise, odakle im pristupaju itd.

3.6. Znanstveno i profesionalno komuniciranje

Tematska cjelina znanstveno i profesionalno komuniciranje zastupljena je s dvije pod teme: znanstveno i profesionalno izdavaštvo te citatne analize i referiranje.

Problemom izdavanja znanstvenih časopisa bave se tri članka, od kojih prvi ukazuje na korisnu suradnju između knjižničara i izdavača jer knjižničar sa svojim stručnim znanjima i vještinama može doprinijeti boljoj opremljenosti časopisa i lakšem izdavanju. U člancima se raspravljalo i o recenziji znanstvenih članaka, o njenim prednostima i nedostacima, odnosno o mogućnosti objave članaka bez objavljenih recenzija, preprint izdanje. Autori članaka ukazali su na krizu izdavaštva znanstvenih časopisa zbog povećanja cijena komercijalnih izdavača, ali i zbog pojave novih medija i mogućnosti elektroničkog načina objavljivanja, što je prekretnica u razvoju znanstvene komunikacije.

Citiranje, referiranje časopisa važan je oblik komunikacije u znanosti koja govori o većoj ili manjoj integriranosti rezultata u međunarodnu znanost. Jedan članak se bavi analizom hrvatskih časopisa koji su zastupljeni u ISI bazi, mjerilima koja propisuje baza za znanstvene časopise te o naporima uredništva časopisa da ostanu prisutni u bazama podataka. Zadnja dva članka iz ove skupine bave se analizom *Vjesnika bibliotekara Hrvatske*. Prikazan je njegov povijesni razvoj i sadržajne promjene koje su bile nužne da bi *Vjesnik* ispunio formalna mjerila za uključivanje u svjetske baze podataka i tako pokazao obilježja međunarodnog časopisa. Istraživana je i elektronička inačica *Vjesnika*, a analiza je pokazala porast korištenih članaka s mrežnom adresom koji govore u prilog elektroničkom obliku.

3.7. Priroda serijskih publikacija

Ova tematska cjelina obuhvaća probleme nazivlja serijskih publikacija, njihovu složenost, vrste serijskih publikacija i problem njihove identifikacije. U ovoj cjelini razmatraju se i članci koji su pisali o normama i pravilnicima za serijske publikacije, iako se norme i pravilnici odnose i na bibliografsku kontrolu publikacija. Međunarodni standardi su uvodili i novo nazivlje vezano uza serijske pu-

blikacije te se ovdje uzimaju kao članci koji su na teorijskoj, a ne praktičnoj razini promatrali problematiku serijskih publikacija.

Činjenica je da u razdoblju od 1(1950) do 20(1974) nemamo napisanog članka koji se bavio nazivljem, vrstama i identifikacijom serijskih publikacija. O toj problematici raspravlja se u člancima koji se bave problemima pojedinačnih i skupnih kataloga.¹¹

Prva rasprava o toj temi je članak koji izlazi u II. razdoblju i u kojem je naglašeno da je pojavom ISBD(S)-a prvi put u povijesti katalogizacije dostupna izrađena međunarodna norma za opis, namijenjen isključivo periodičkim publikacijama i nizovima publikacija.¹²

Informacijsko-komunikacijska tehnologija uvjetovala je pojavu novih medija koji su podržali nove oblike serijskih publikacija. U člancima se raspravlja o definiciji elektroničkog časopisa, upućuje na njegove prednosti i nedostatke, također se navode specifičnosti serijskih publikacija s obzirom na novi medij i na učestalost izlaženja, te definicije po ISBD(S)-u i po ISBD(ER)-u – Međunarodni standardni bibliografski opis elektroničke građe.

Problemom identifikacije serijskih publikacija bavila su se četiri članka koji su raspravljali o revizijama priručnika ISBD(S)-a, normi za ISSN tj. što je ISSN broj kome se i kada dodjeljuje, ISO 3297 i ISSN ured u Hrvatskoj. Opisana su nastojanja međunarodne zajednice da se norme za identifikaciju i pravilnici za bibliografsku kontrolu serijskih publikacija ujednače.

Članak o novom standardu ISBD(CR)-u: International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources, objavljen je prije njegovog prijevoda na hrvatski jezik. U njemu su prikazane definicije i promjene koje će se događati u kataložnom zapisu u odnosu na ISBD(S). Novi standard donosi novu definiciju, i sadašnji širi pojam je *neomeđena građa* koja obuhvaća serijske publikacije i tekuću integrirajuću građu, poput mrežnih mjesta.¹³

¹¹ U tim člancima upozorava se na nejasne granice između naziva periodičkih publikacija i nizova knjiga, također naziv časopis koji je uži pojam od periodička publikacija. Problem se uočava kada se razmatra koju građu uvrstiti u kataloge i kako takvu građu katalogizirati. U pokušajima da se problem riješi korisno je i izneseno iskustvo Nacionalne i sveučilišne knjižnice i njeno viđenje definicije periodičkih publikacija: u užem smislu to su časopisi, a u širem smislu obuhvaćaju nizove knjiga, radovi akademija, naučnih instituta, statističke publikacije, tekuće bibliografije, godišnjake, tekuće zbornike, tekuće kataloge U. Mišić, Jelka. Centralni katalog stranih periodičkih publikacija u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 11, 3/4(1965), 137-142.

¹² ISBD(S): Međunarodni standardni bibliografski opis periodičkih publikacija i nizova publikacija. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1978. Članak se odnosi na prvo izdanje koje još uvijek u naslovu zadržava naziv periodičke publikacije, ali prerađeno izdanje ISBD(S): Međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija. Prerađeno izdanje. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo; Zavod za informacijske studije Filozofskog fakulteta, 1992., donosi definicije naziva časopis, novina, periodička publikacija, serijska publikacija, a izraz publikacija nadopunjen je izrazom za medije.

¹³ ISBD(CR): Međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. Nove definicije bile su nužne jer neomeđena građa kao najširi pojam može se odnositi na publikacije u tradicionalnom smislu i na

3.8. Organizacija poslovanja sa serijskim publikacijama

Ova tematska cjelina sadrži podteme: nabava, kontinuiranost i zaštita serijskih publikacija.

Članci koji raspravljaju o problemima nabave serijskih publikacija ukazuju na problem nabave stranih časopisa, a rješenje vide u koordiniranoj nabavi stranih časopisa čak i u novije doba kada se nabavljaju tiskani i elektronički časopisi. Olakšavajuću okolnost pri nabavi stranih časopisa vide i u centralnom katalogu (periodike) koji bi trebao sadržavati časopise nabavljene darom, kupnjom ili razmjenom. U ovoj podtemi razmatrana je problematika "nabavne politike" objašnjavajući naziv i problem nabave, važnosti kontinuiteta nabave te mjerila nabave časopisa iz nekoga znanstvenog područja. Razmjena kao oblik nabave razmatra se u jednom članku, a nabava obveznim primjerkom analizirana je kroz hrvatske časopise u razdoblju od 1990.-1993.

O problemu kontinuiranosti tj. evidenciji pristizanja časopisa napisan je članak koji govori o iskustvu primjene integriranog knjižničnog programa CROLIST u kojemu je moguće automatizirano voditi nabavu, evidenciju pristizanja i cirkulaciju/kolanje periodičkih publikacija.

Problem zaštite serijskih publikacija obuhvaćen je jednim člankom koji raspravlja o problemu zaštite novina. U članku je detaljno prikazan postupak restauracije i zaštite starih i vrijednih novina.

4. Teme i podteme u prikazima

4.1. Prikazi časopisa

Zastupljeni su u sva tri razdoblja što ukazuje na to da je kroz cijelo razdoblje izlaženja *Vjesnika* bilo informacija o novim časopisima koje je trebalo prikazati.

Prikazani su europski knjižničarski časopisi čije izlaženje započinje u vrijeme kada i *Vjesnik* (1950.) i zbog toga ih u prikazu uspoređuju s *Vjesnikom*. Časopis *Knjižničar : Bilten bibliotečnog centra APV*, prikazan je sa zadaćom da se istakne njegova uloga u poučavanju i informiranju knjižničara. U *Vjesniku* su prikazana dva europska časopisa iz područja knjižničarstva, koji su počeli izlaziti znatno prije *Vjesnika*, s prekidom u vrijeme 2. svjetskog rata, a ponovno počinju izlaziti 1956. Prvi međunarodni časopis za zaštitu knjižnične i arhivske građe tiskan početkom 1969. i prvi broj IFLA-inog časopisa čija je uloga informativnog značaja, također su prikazani u *Vjesniku*.

Nakon poduže pauze u objavljivanju prikaza, detaljno se prikazuje *Glasnik Društva bibliotekara Split. Godišnjak Gradske knjižnice i čitaonice "Metel Ožegović"* iz Varaždina prikazan je svojim prvim brojem u kojem se vidi povijesna usmjerenost časopisa, ali i cilj uredništva da se časopis bavi suvremenim te-

bilo koji drugi dokument ili daljinski dostupnu jedinicu bez svoga materijalnog nositelja. Takva neomeđena građa koja je iskazivala svojstvo serijalnosti nije više odgovarala tradicionalnom pojmu serijskih publikacija.

mama i problemima suvremenog knjižničarstva. Prikazan je novi naslov časopisa iz područja knjižničarstva koji izlazi 1997., zamišljen kao stručni časopis u kojem će se objavljivati stručni radovi, ali i prilozi o prošlosti i suvremenosti slavonsko-baranjskog knjižničarstva.

Časopis *Hrčak*, glasilo Hrvatskoga čitateljskog društva, pokrenut je kao koristan i potreban promicatelj kulturološke fenomenologije čitanja. Prikazan je povijesni put časopisa od 1992.

Nakon završetka Domovinskog rata i prestanka rata na prostoru Bosne i Hercegovine, ponovno su pokrenuti časopisi *Bibliotekarstvo: godišnjak Društva bibliotekara BiH i Bosniaca*; časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH, koji su prikazani u *Vjesniku*.

Prikazan je tematski broj časopisa koji je obradio problematiku muzejskih knjižnica. U *Vjesniku* 47, 3/4(2000) kojemu je tema bila Nacionalna bibliografija i sustavi organizacije znanja, prikazana su tri stručna časopisa vezana za tu temu.

4.2. Prikazi bibliografija

Prikaz *Bibliografije Jugoslavije. Članci i književni prilozi u časopisima*, 1950. i *Bibliografije rasprava, članaka i književnih radova*, 1956. nisu samo informativnog značaja, nego su konstruktivno kritični jer upozoravaju na neujednačenost kataložnog zapisa, tj. redalica i na uži i širi pojam periodičkih publikacija kako bi bilo jasnije koje publikacije bibliografija obuhvaća. Dvije važne hrvatske bibliografije su *Jaderitna Croatica, II. Časopisi i novine i Fluminensia Croatica*; prva nije potpuna jer sadrži periodičke publikacije izdane u Zadru samo na hrvatskom jeziku, a druga obuhvaća sve periodičke publikacije i one tiskane izvan Rijeke. Prikazana je i *Dubrovačka periodika 1848-1918*. I. Perića, koja u svom prvom dijelu daje opis periodičkih publikacija iz tog razdoblja.

Svjetski popis periodike s područja društvenih znanosti doživio je treće izdanje – *Liste mondiale des périodiques spécialisés dans les sciences sociales, 1960.*, koje je prikazano u *Vjesniku* s objašnjenjem definicije periodičkih publikacija. Prikazi bibliografija pojedinih časopisa ukazivali su na predgovore koji su sadržavali upute kako izraditi bibliografiju. Prva bibliografija periodičkih izdanja narodnooslobodilačke borbe u Hrvatskoj prikazana je s napomenom da je bilo vrlo teško izraditi takvu bibliografiju zbog tajnosti u kojoj su izlazili listovi u ono vrijeme. Nakon ovih bibliografija općeg tipa, prikazane su i dvije stručne bibliografije za područje medicine i vojnih disciplina.

Uočava se opadanje prikaza općih i stručnih bibliografija. (Vidjeti Grafikon 2.)

4.3. Prikaz monografija o serijskim publikacijama

Prikazi knjiga koje se bave problematikom serijskih publikacija preporučuju prikazane knjige knjižničarima koji rade sa serijskim publikacijama, ali i studentima.

Prikaz zbornika *Okrugli stol Skupni katalog serijskih publikacija u Republici Hrvatskoj: zbornik referata*, upozorava da je prošlo 50 godina od prvog poticaja

za stvaranjem centralnog kataloga serijskih publikacija, a da u trenutku pisanja prikaza ne raspolažemo ni s jednim općim skupnim katalogom na nacionalnoj razini.

U ovoj skupini prikaza važni su prikazi izvornika standarda ISBD(ER): International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources (1997) i ISBD(CR): International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources (2002). Prikazi su detaljni, daju upute u nove definicije i promjene u odnosu na prijašnje ISBD-ove radi ubrzanog razvoja novih tehnoloških dostignuća, medija.

4.4. Prikazi kataloga

Prikaz kataloga *British union-catalog of periodicals: a record of the periodicals of the World from the seventeenth century to the present day in British libraries*, vol. 1/4., 1955-1958., daje knjižničarima korisnu informaciju gdje će potražiti podatke o 140.000 naslova časopisa iz cijelog svijeta.

Prvi tiskani centralni katalog strane periodike na području bivše Jugoslavije prikazan je u dva sveska. Ovaj katalog je pružao informacije o tekućim stranim periodičkim publikacijama na određenom geografskom području i bio je neophodan priručnik za rad u informacijskoj službi i dragocjen izvor znanstvenih informacija. *Katalog periodičkih publikacija u bibliotekama SR Hrvatske: 1977-1981: abecedni i stručni katalog, 1985.*, prva je publikacija iz programa automatizacije. Katalog obuhvaća domaće i strane publikacije koje u knjižnicu pristižu pretplatom, zamjenom i darom.

Prikazi su ponajprije informativnog značaja, ali su u toj fazi bili poučni jer su svojom konstruktivnom kritikom navodili čitatelja kako izraditi pravu bibliografiju, kako organizirati dobar časopis, odnosno kritikom i pohvalom ukazivali su na ispravna rješenja koja bi bilo poželjno koristiti u knjižničarskoj praksi.

Zaključak

Od ukupno 2.666 priloga, objavljenih u razdoblju od 1950.-2006., broj priloga o serijskim publikacijama je 124, od čega je 61 članak. U pogledu razdoblja od 56 godina izlaženja i 49 godišta *Vjesnika* koja su obuhvaćena analizom, može se zaključiti da se o problematici vezanoj za serijske publikacije malo pisalo.

Podjela *Vjesnika* na razdoblja i podjela priloga na članke i prikaze ukazala je na zastupljenost članaka i prikaza u određenim razdobljima (vidjeti Tablica 1.) Promatrajući udio članaka po razdobljima uočava se njihov porast, što je vidljivo i na Grafičkom prikazu 1. Očigledno je da u III. razdoblju ima najviše članaka, a njih 25 ima jednu od kategorija znanstvenog ili stručnog rada. Kada se uzme u obzir da to razdoblje obuhvaća samo devet godišta *Vjesnika*, pokazatelji o zastupljenosti analizirane teme su tim bolji. Navedeni podaci govore u prilog tome kako se u knjižničarskoj teoriji i praksi u novije vrijeme ozbiljno promišlja o problemima u poslovanju sa serijskim publikacijama. U skladu s utjecajem novih tehnologija koje su dovele do određenih promjena u knjižničarskoj teoriji i praksi,

a u skladu s njima razvijale su se i mijenjale serijske publikacije, možemo reći da u I. razdoblju pratimo razvoj tiskanih serijskih publikacija, u II. razdoblju automatizaciju poslovanja sa serijskim publikacijama, a u III. razdoblju pojavu elektroničkih serijskih publikacija.

Izbor tematskih cjelina za analizu priloga o serijskim publikacijama pokazao je koliko je ta građa složena. Postojeće tematske cjeline koje su dali Vaakari i Jarvelin u svojim istraživanjima pokazale su se nedovoljnima kada su u pitanju serijske publikacije. To je iziskivalo dodatnu klasifikaciju i razmatranje problema serijskih publikacija.

Skupni katalog serijskih publikacija olakšava poslovanje knjižnicama i to je osnovni razlog zašto se toliko pisalo o katalozima, međutim, o problemu skupnog kataloga serijskih publikacija na nacionalnoj razini u novije vrijeme (III. razdoblje) nije ništa napisano. O prirodi serijskih publikacija intenzivno se razmišljalo u novije vrijeme, a jedan od razloga je pojava serijskih publikacija na novim medijima. Serijske publikacije po prirodi nestalne i dinamične, pojavom na novim medijima stvorile su problem nazivlja, identifikacije i kataložnog opisa građe na novim medijima.

Problem nabave serijskih publikacija koji se ističe u I. razdoblju jest problem nabave stranih časopisa, a taj je problem izražen zbog socijalno ekonomskog stanja države onog vremena i nedostatka financijskih sredstava. O povijesti časopisa pisano je malo i nema cjelovitoga povijesnog pregleda serijskih publikacija u Hrvatskoj. Iz Tablice 2 i Grafikona 1 vidljivo je da su neke teme slabo zastupljene, npr., kontinuitet, međuknjižnična posudba i zaštita. Tematska cjelina znanstveno i stručno komuniciranje dobiva na značenju tek u III. razdoblju, kada problemi referiranja časopisa, citatnih analiza i znanstvenog izdavanja časopisa dobivaju na značenju.¹⁴ Promjene koje su donijele informacijske tehnologije postavile su pred knjižničarsku teoriju i praksu novi izazov, a time i potrebu da se istražuje uvođenje novih usluga u knjižnice. Istraživanje novih usluga obrađeno je u temi Traženje informacija u člancima koji su objavljeni u III. razdoblju.

Postoje problemi o kojima uopće nije pisano: o katalogizaciji graničnih publikacija za koje uvijek dvojimo jesu li ili nisu serijske, te o tematskim časopisima. Kooperativna katalogizacija u svrhu stvaranja skupnog kataloga serijskih publikacija, također je tema o kojoj nije pisano, kao ni o klasifikaciji i sadržajnoj obradi. Nema detaljnih članaka o nabavi, njenim vrstama, usporednim analizama vrsta nabava, te analiza nabave pojedinih knjižnica. Jedan članak je premalo kada se razmišlja o problemu zaštite serijskih publikacija, o reviziji i uvezu te vrste građe nema napisanih članaka. Nove tehnologije stavljaju pred knjižničare nove zahtjeve i zadaće, iz toga razloga treba se više baviti nekim temama kao što su istraživanje korisnika časopisa, poučavanje korisnika, citatne analize časopisa za izgradnju zbirke serijskih publikacija. Bilo bi poželjno napisati iskustva o digita-

¹⁴ Jedan od razloga zbog kojeg je ova tema dobila na značenju jest i znanstveno napredovanje znanstvenika zaposlenih u akademskoj zajednici. Citiranje autora i referiranost časopisa u određenim bazama podataka, postali su važna mjerila za znanstveno napredovanje.

lizaciji starih novina, zbirki časopisa te o razlikama elektroničkih serijskih publikacija i njihovih tiskanih inačica, o problemima koje donosi neomeđena građa, njena identifikacija i potreba za kataložnom obradom te vrste građe.

Analiza tema u prikazima (63) ukazuje na trajnu potrebu za pružanjem informacija o novim časopisima, njihovom izgledu i sadržaju. Prikaza časopisa je najviše i zadržali su slijed kroz razdoblja, što se vidi iz Grafičkog prikaza 2. Prikazi bibliografija i kataloga o serijskim publikacijama su u opadanju, što se može tumačiti pojavom novih tehnologija koje su omogućile lakši pristup informacijama koje su do tada pružale bibliografije i katalogi.

Uloga *Vjesnika* u prijenosu informacija o serijskim publikacijama je neosporna. *Vjesnik* je zadržao stalnost u svom izlaženju kao znanstveno/stručni časopis iz područja knjižničarstva i stalnost u prijenosu poruka o serijskim publikacijama. Uredništvo *Vjesnika* je pokazalo da prepoznaje problematiku serijskih publikacija te je u III. razdoblju godište 47, 1/2(2004) tematski broj posvećen serijskim publikacijama, a god. 46, 1/2(2003) elektroničkoj građi. Tematskim brojevima uredništvo *Vjesnika* je omogućilo da se rasprave pojedine teme i pitanja vezana uz serijske publikacije u knjižnično-informacijskoj teoriji i praksi.

LITERATURA

ISBD(CR) : Međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.

ISBD(S) : Međunarodni standardni bibliografski opis periodičkih publikacija i nizova publikacija. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1978.

ISBD(S) : Međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija. Prerađeno izdanje. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo ; Zavod za informacijske studije Filozofskog fakulteta, 1992.

Katić, Tinka; Penava, Zdenka. Uključivanje nacionalno orijentiranih časopisa u časopisnu elitu međunarodnog značenja ili što znanstvena periferija može ponuditi metropoli? // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 48, 2(2005), 69-78.

Mišić, Jelka. Centralni katalog stranih periodičkih publikacija u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 11, 3/4(1965), 137-142.

Nisonger, Thomas E. *Management of serials in libraries*. Englewood : Libraries unlimited, 1998.

Rochester, Maxine K.; Pertti Vakkari. *International library and information science research : a comparison of national trends*. Section on Library Theory and Research. The Hague : International Federation of Library Associations and Institutions, 2003. Dostupno na: <http://www.ifla.org/org/VII/s24/pub/iflapr-82-e.pdf>. (2008-04-09)

Szilvassy, J. *Basic serials management handbook*. München <et. al.> : K. G. Saur, 1996.